

MOCSÁR GÁBOR

Telik az idő

A mondás így kerek: telik az idő, múlik az esztendő. Ebben még nincsen semmi o l y a s m i. A téma keservessége ott kezdődik, amikor egy másik mon-dóka is eszünkbe jut: öregsziünk, pedig nem is igyekszünk. Erről kellene most beszélni, ha húzódozva is, mert kinek van kedve arra gondolni, hogy „meg-ette immáron kenyere javát”.

Ez utóbbi ismert mondást, az *immáron*-nal megbővítve, a jó öreg Dugonics András könyvében is megtaláltam, aki jeles gyűjteményébe valami kétszáz-húsz mondást jegyzett föl abból a témakörből, amiről beszélni nekem most sehogyse akaródnék. A gyűjteménynek olyan pompás bölcsességei zökkentik ki az embert a nyugalmából — emlékeztetve az idő könyörtelen múlására —, mint: „régén van ő már dögrovásra meccse”, meg az, hogy „a' vén ökor mé-lyebben hágdossa sarat”, arról nem is beszélve, hogy „az abrosz is végtére szösszé válik”. Az viszont vigasztalásként hat, hogy „a' vén kecske is meg-nyalja a' sót” — ez tehát régi igazság, ha már Dugonics 150 éve megjelent könyvében is benne van. S lám, az öregek megbecsülésével is lehettek már akkor is problémák, mert ezt az intelmet is megtalálom: „ki az öreget meg nem böcsüli, jele annak: öreg lenni nem akar”. De ki a k a r öreg lenni? Ez nem *akarom-nem akarom* dolga. A már idézett mondásnak rettentően igaza van: öregsziünk, pedig nem is igyekszünk.

Végtére is ez lenne a téma, amihez ekkora feneket kerekítve lassacskán közelítünk. Az öregedés. Nehéz bizony hozzákezdeni. Pedig, hogy a téma — legalábbis számomra — rendkívül időszerű, azt nemcsak a meg-megszaladó szívdobogás, a ropogó derék meg az ajtómon kopogtató ötvenedik év jelzi, hanem egy látszólag nyelvészeti momentum is, ami így fogalmazható meg: *én még értem* azt a szintén Dugonics gyűjtötte mondást, mely az öregedés álla-potát ezzel a képpel jellemzi: „*vén csoroszlya, kopott ösztök*”. Aki ezt még érti, nem mai gyerek. A mai gyerekek ezt nem értik. Az ő fülükben a vén csoroszlya kifejezés ismerősen cseng ugyan, vénségesen vén öregasszonyt je-lent, viszont a kopott ösztökkel nem tudnak mit kezdeni. Kopott ösztök? Sajtó-hibára gyanakodnak, gondolván, csakis ösztönről lehet szó. Vén csoroszlya, kopott ösztön — még logikus is. Én azonban még tudom, hogy így helyes és így igaz, tehát szép a mondás, a kopott ösztökkel, lévén az ösztök (mifelénk isztike) egy kézbe való egyszerű szerszám, kétágú bot is megteszi, amivel szán-tás közben az ember az ekekésre akadt tökindát, krumpliszárat, perjegyöke-ret, mifenét letisztítja, leösztökéli, hogy akadék nélkül, könnyebben haladjon a földben a csoroszlya. Mit csinál ilyenkor a szántó ember? Ösztökél.

De a témát még mindig csak kerülgetjük. Miért? Hát olyan rossz róla beszélni? Nem rossz, csak még szokatlan. Amikor az ember először lesz ötvenéves — hát az bizony szokatlan. Akiknek a személyi igazolványában a „Születési ideje” rovatban az áll, hogy 1921, az most, 1971 küszöbén pontosan érti, mire gondolok én, akinek igazolványában szintén ez az évszám jelzi a keletkezés, a kezdés miről sem tehető, mit sem sejtető dátumát. És ez a magyarázata annak is, hogy én még tudom, mi az ösztöke. Mert akkor, amikor mi felcseperedtünk, még üzemben volt az az apró kis paraszteke, amihez az ösztöke tartozott. Csakis az volt üzemben. Sőt, én még láttam a szomszéd tanyában szerút, amelyen körbe-körbe járó lovak „nyomtatták” a búzát. Rozsot. Nyomtató lovak. Nem volt bekötve a szájuk. Sőt, hogy még nagyobbat mondjak, én magam személyesen is csépeltem cséphadaróval rozsot. A jobbágykori technikát nem konzervativizmusunk indokolta, hanem részint az, hogy elfogyott a liszt, de még a lisztnekvaló is, nem győztük bevárni, míg hozzánk érkezik a cséplőgép, részint, mert úgy szoktuk, hogy a legszebb kérévből kézzel vertük ki a szemet, így kaptunk aztán töretlen szálú zsúpszalmát, amivel az istálló meg a disznóól zsúpfedelét megfoltozhattuk. Így aztán én azt a Dugonics feljegyezte mondást is értem, ami „A' Far verések” című fejezetben áll és úgy hangzik, hogy „úgy meg van verve, mint a zsúp”. Mindezzel persze nem a jeles mondások körüli jártasságomat, nem (egyébként sem olyan magas) életkoromat akarom túldramatizálni. Korántsem. Egészen egyszerűen arra célzok, hogy abban az ötven évben, amely velünk, huszonegyesekkel kezdődött, mekkorát változott a világ s benne a paraszti élet. A fogalomrendszer. Nyelvünk szókinccse. Maga a világ. Többet, mint a jó öreg Dugonicstól a mi világraajövetelünkig, sőt eszmélésünkig. Én még értem az öreg Dugonics nyelvezetét, értem a nagyon öreg jeles mondások hasonlatait, tárgyi utalásait. De a mi gyerekeink már nem értik azt, amit mi még értünk. Telik az idő. Öregszünk, habár nem is igyekszünk.

Namármost, a témába nagy nehezen belekezdve, első kérdésünk az legyen: milyenek vagyunk mi, nevezetes huszonegyesek? A huszonegy állítólag szerencsés szám. De ha a babonaságban tovább lépve, a számjegyek számbeli értékeit összeadjuk, tizenhárom jön ki, ez pedig köztudottan szerencsétlen. A babona tehát nem segít az eligazodásban. De hát akkor milyenek vagyunk? Annyi bizonyos — nem akármilyen sorvány. (Ez a sorvány szó is! A katonai sorozásra kerülő évjáratokat nevezték sorványnak.) Amikor mi sor alá kerülünk, már nyakig benne voltunk a háborúban. Tudtuk, hogy ha átesünk a pár hetes gyalogsági kiképzésen, frontra dobnak bennünket; hát csoda-e, ha nem tettünk bokrétát a kalapunk mellé, amikor a bizottság elé sorjázunk? A tisztesség megkívánja, hogy éppen most, ide érve jelentsem ki: bár én most folyton a huszonegyeseket emlegetem, azért nemcsak róluk beszélek. Előttünk is, meg utánunk is volt még egy két „sorvány”, amelynek éppen az és éppen annyi jutott ki, ha nem több, mint ami miránk várt és amit nekünk kellett átélnünk. Mely évjáratok ezek? A közismert ábra, az úgynevezett népesedési karácsonyfa pontosan megmutatja: azoknál az évjáratoknál a karácsonyfa behorpad, természetellenesen megtörik, kimutatva a pusztulást, amelyet a háború okozott sorainkban. Az előttünk levők közül például többen fagytak meg a Don-kanyarnál, ahova én el sem jutottam, mert termetemet a sorozó orvos csekélynek tartotta ahhoz, hogy golyófogóként sikeresen alkalmazni lehessen, további erősödés végett egy évre visszairányított a civil életbe. Így aztán én a katonai pályámat a huszonkettesekkel együtt futottam be, nekünk „csak” a

közelebbi frontok jutottak — bár a megmaradás esélyei itt sem voltak sokkal vigasztalóbbak.

De nem a magam útját-sorsát akarom én most elemezni — hát még példaként állítani! — nem. Arról a pár évjáratról szeretnék valamit elmondani, amelynek én is egyik, s egyben-másban tipikus egyede vagyok. Tipikus nem annyiban, hogy életben maradtam, mert a mi tipikusunk ottmaradt, hanem abban, ahogyan az életben maradás után ez a társaság nekilátott a dolgának. A tipikus út tehát: háború után hadifogság, hadifogság után hazatérés a romok közé, kikaparni az országot a romokból, aztán körülnézni, hogyan s merre tovább. Ez a társaság az, amelyik még *azok után* is elég erőben volt ahhoz, hogy az újjáépítés fantasztikus teljesítménye után még arra is képes legyen, hogy óriási rajokban küldje be képviselőit a kialakuló új állami és társadalmi gépezetbe, s hevesen, lázasan, szinte gondolkozás nélkül beledobja magát a közügyekbe. Persze, ez nem a mi korcsoportunk sajátos érdeme: mi voltunk kéznél. Nekem 49 tavaszán azt mondták: el kell menni újságírónak. Az üzemi faliújságra kiragasztott förmedvényeim állítólag tehetséget sejtetnek, meg kell csinálni a sajtóban is az őrségváltást, ott a helyem. Jó. Jóanyám szigorúan a lelkemre kötötte, nehogy aztán politizáljak, mert abból csak baja keletkezik az embernek. Jó — mondtam neki is. És alig telik el egy év, főszerkesztőként oktatom fiatal munkatársaimat arra, hogyan kell újságot írni. Politizálni. Szerkeszteni. Ma is megborzongok, ha arra gondolok, ugyan mire oktattam őket. Mire oktathattam!

Na, ebből is legyen elég. Mondom, hogy nem a magam sorsával akarok szórakoztatni — ha ez ugyan szórakoztatásnak minősíthető. De itt van például írotársam, Fekete Gyula, aki öcsém lehetne, mert huszonkettes, mégis negyvenötben földosztó miniszteri biztosként nyargalászott faluról falura. Tele volt ilyenekkel, fiatal ügybuzgó huszon- és harmincévesekkel akkor az ország. Állítólag egy ittjárt neves külföldi újságíró meg is írta efölötti meglepetését: akárhova megy, mindenhol fiatal és sovány a főnök, a vezető, a parancsnok. Mintha mindenki úgy az 1918—1923-as időszakban született volna. Ám most jön egy bökkenő, aminél meg kell állni. El kell gondolkozni a következőn: erős a gyanúm, hogy ha ez az illető most visszatérne, ugyanazokkal, vagy legalábbis ugyanazokból a korosztályokból származó főnökökkel, vezetőkkel, szerkesztőkkel, parancsnokokkal találkozna a most már bepárnázott ajtók mögött. Csak egy kicsit megpocakosodtak, megkopaszodtak, naponta borotválkoznak, okosabbak lettek (ha lettek), s feltétlenül választékosabb az öltözkük is, a modoruk is.

Ezzel én persze nem azt akarom mondani, hogy a mi korcsoportunk milyen önfeláldozó, derék, okos és munkaképes, hanem egy igen sajtóságos és némely érvényesülni vágyó fiatal szemében dühítő jelenségre szeretnék rámutatni: a szóban forgó korcsoporthoz tartozó társaság húsz évvel ezelőtt elfoglalta az elfoglalnivalókat, s máig sem adja fel állásait, nem engedi át a helyét a fiataloknak, még az olyan korú fiataloknak sem, amilyenek ők voltak, amikor beültek a mindenféle funkciókba. Tessék nekem megmutatni: hol vannak a 28—30—32 éves főszerkesztők, a hasonló korú megyei párttitkárok, vezető funkcionáriusok? Egy irodalmi példa, mert ez közelebbi: „sorványtársam”, Király István 31 éves volt, amikor igen jelentős könyvére, a Mikszáth-ról írott monográfiájára Kossuth-díjat kapott. Hol vannak a harmincéves Kossuth-díjas irodalmárok? Sőt, mást mondok. A legutóbbi íróközgyűlésen egyik tekintélyes idősebb írónk azzal akart kitérni a választmányba való jelöl-

tetése elől, hogy öhelyette inkább egy olyan fiatal íróat válasszanak meg, aki annyi éves, ahány Petőfi volt, amikor a segesvári csatateren elesett. Javaslata nem volt teljesíthető, mert ma nincsen ilyen korú tagja az írószövetségnek. Hol vannak a . . . nem folytatom. De bárki folytathatja, s gondolom, folytatja is magában, mert úgy sejtem, nem akármilyen hürokat pengettem meg.

Mintha volna a történelemnek bizonyos szokása: izgatott, lázas, forrongó állapotában óvatosan háttérbe húzza, mintegy tartalékba vonja meggondoltabb idősebbjeit, s előredobja, főszerepekre készzeti vállalkozó kedvű, merész fiataljait. Görgey, a szabadságharc (most ne térjünk ki rá, hogy milyen) fővezére harmincévesen fővezér, s kell-e említeni a márciusi fiatalokból kikerült kormánybiztosokat, szerkesztőket és ismét és ismét Petőfit, a huszonhat éveset. Hamis a párhuzam? Lehet, de akkor is, ettől függetlenül is hiányolom a mostani harmincévesek súlyosabb részvételét, hiszen forradalmunk, amely húsz évvel ezelőtt az akkori fiatalabbakat az első sorokba állította, még nincsen befejezve. Mennyire ránk férne olykor az a fiatalosság, amellyel annak idején mi nekivágtunk az ismeretlennek. S az sem mellékes dolog, hogy nem biztos: mi valójában jól csinálunk-e, úgy csinálunk-e mindent, ahogy kellene? Sőt, ez nem is kérdéses: egészen bizonyos, hogy nem csináltunk és nem csinálunk mindent úgy, ahogy kellett volna és ahogy lehetne.

Ez a korcsoport arról is nevezetes ugyanis, hogy számláján nemcsak történelmi méretű eredmények, hanem ugyancsak történelmi méretű tévedések is szerepelnek, hibák, melléfogások, amikért az utánuk sorakozók, meg éppen-séggel a mai harmincévesek ferde szemmel nézhetnének ránk — ha érdekelné őket a történelmi közelmúlt tanulságos krónikája. (De nem nagyon érdekli!) Védekezésül tapasztalatlanságunkra is hivatkozhatnánk, meg fiatal életkorunkra, tudvalevő ugyanis, hogy minél fiatalabb az ember, annál inkább rá lehet venni kalandozásokra, bele lehet ugratni olyan dolgokba, amiknek nem gondolja végig a következményeit, mert még nem képes áttekinteni a dolgok logikáját. Mint a sakkban a kezdő, aki csak két lépésre gondolkozik előre: ütöm, üti, visszaütöm. Mostanra már persze, hogy csontozatunkban a méasztartalom felszaporodott, s ezáltal a koponyánk is keményebb lett, aligha volnánk kaphatók olyan kalandos cikcakkokra, üti-ütöm-visszaüti lépésekre, mint a fiatalsággal és tévedéseinkkel egyaránt jellemezhető időkben. Így hát talán mégsem olyan nagy hiba, hogy még mindig mi foglaljuk el a legfontosabb pozíciókat a munkában és a felelősségben, eltorlaszolva az utat olyan fiatalok előtt, akik ugyanolyan tulajdonságokkal rendelkezvén, mint mi akkoriban, esetleg ugyanolyan hibák elkövetésére is hajlamosak lennének, mint amilyenekkel mi bonyolítottuk történelmünknek egy-két kritikus szakaszát. No, de ebbe se másszunk bele túlságosan, csak még annyi megjegyzés kívánkozik ide, hogy azokból a cikcakkokból végül is nem más, hanem mi, újra és újra *mi* jöttünk ki az egyenesbe, de hogy ez vajon okosságunknak vagy szívóosságunknak köszönhető-e — a kérdés nyitva hagyható.

„*Mi? Ki az, mi az a Mi?*” — kérdezheti s joggal bárki, tartozzék bármely korcsoporthoz. Megütődve kérdezheti, mert jelen esetben misztifikáció történik, szemmel látható. Egybe boronálni, a nemzet gerinceként kiemelni néhány évjáratot csak azért, mert az írónak szerencséje van közéjük tartozni! S most, az író számára jeles év küszöbén — amely csak teljesen önkényesen nevezhető jelesnek, mert másnak más év a jeles — meghatódva elmerengeni e korosztályok történelmi szerepén! A kifogás jogos, célba talált. De hát engedelmet, én nemcsak azt tudom, hogy korosztályokat egységes tömbként kiemelni nem

lehet, hanem azt is, hogy ha különleges érdemekről beszélhetünk, az a kor érdeme, amely a társaságból ki tudta „hozni” a legjobb tulajdonságokat, a legértékesebb erényeket azáltal, hogy teljes erejüket és képességüket igénybe vevő feladatokat rakott rájuk. S hogy nem szabad valami békességben összeolvadó egységet keresni az egy évjáratúak között, arra engem nem kell figyelmeztetni, engem, aki álltam kivégzési négyoszögben, amikor is huszonhárom éves katonák sortüze végzett huszonhárom éves katonával, aki nem akart tovább katoná lenni, olyat is láttam, hogy harmincéves népnevelők söpörték le a harmincéves paraszt padlását, hogy a begyűjtési versenyben újabb sikerek szülessenek, hát mondjam-e tovább? Mondom. Dőreség volna azt hinni, hogy az említett „sorvány”, az a nevezetes korcsoport — mint a plakátokon láthattuk — kéz a kézben, egymás vállának feszülve rakott volna téglát téglára, egymást tökéletesen értve és megértve, meleg bizalommal eltelve sürgött-forgott volna a közélet mezején.

Bizalommal! Soha annyi bizalmatlanság, gyanakvás, szemmeltartás — de ezt is ennek a korcsoportnak kellett elviselnie, mégpedig épp a miatt a sajátos jellege miatt, hogy ez a korcsoport már élt a régi rendszerben, s ki tudhatja, milyen fertőzéseket hozott magával onnan! S különben is e korcsoport tagjai részt vettek egy bűnös háborúban, egy bűnös nemzet képviselőjében, méltók a gyanakvó figyelemre. A mai gyerekek ezt már nem értik meg — ezt sem értik meg — hála istennek. Hiába is mesélném. Mese helyett álljon itt egy közzsájon forgó anekdota egy derék dolgozóról, akit szorgalmas és öntudatos munkája elismeréseképpen elő akartak léptetni valami fontosabb funkcióba. A bizottság, amely ügyét döntés végett megtárgyalta, már-már úgy határozott, hogy méltó az előléptetésre, ám valaki szót kért: „Megálljunk csak, ha arról az X. Y.-ről van szó, akire én gondolok, akkor vegyük fontolóra a dolgot, mert tudomásom szerint pár évvel ezelőtt volt valami kabátlopási ügye az illetőnek.” Ohó! Kabátlopási ügy? Akkor csakugyan álljon meg a menet. Így aztán maradt az illető a helyén, ha ugyan le nem váltották a kabátlopási ügy miatt. Csak majd évek múlva derült ki, hogy az óvatosságra intő közbeszólás egy bizonyos szempontból nézve valóban megalapozott volt: az illetőnek csakugyan volt kabátlopási ügye. Egy vendéglőből ellopták a télikabátját. Ez az anekdota sok mindent tartalmaz. Nem kell lenézni a történelmi anekdotákat. De ezt csak mellékesen.

Továbbra is mellékesen — nem azért, mintha számomra a most következő betét, melyben irodalmi vonatkozások is megvillannak, mellékes lenne, de hátha az olvasó számára mellékes — néhány szót közelebbi személyes érdekű köreimből. Irodalmi körökből. Az én évjáratom, a huszonegyes, azzal az érzéssel hajthatja álomra a fejét, hogy két Sztálin-díjas írónk közül az egyiket ő adta... nem is tudom, hogyan folytassam... azt nem mondhatom, hogy a hazának, mert az illető aztán Nyugatra disszidált és Londonban nyilvános árverésre bocsátotta azt az aranyplakettet, amit a díj átadásakor ünnepélyesen a markába nyomtak. Ezt a példát — Aczél Tamás a neve, mielőtt elfelejtenénk — csak arra hoztam elő, hogy bizonyítsam: a tárgyalt korcsoport nem hogy egészében, de még egyedeiben sem kezelhető egységes képletnek. Mekkora tudunk változni, útközben, csak annyit mondhatok: szédületes!

Nem ez utóbbi tételnek az igazolására, sőt, isten ments, csak mert az egyik íróról eszembe jutott a többi, hadd pletykáljam el, némi tréfát s így a tréfa miatti felhorkanást is vállalva, hogy felületes emlékezetem és ismereteim szerint az én évfolyamomból, a huszonegyesből kik forgolódnak irodalmunk te-

kervényes tájain, felfelé iparkodva a Parnasszus csúcsa felé. Hát a már itt-ott említettekén kívül ott látom Karinthy Ferencet, vagyis a Cinit, vízipólóhoz használatos labdát pattogtatva, most jött ki a vízből, aztán a költők közül Rákos Sándort, jambus helyett akkád verseket mormolva, Sipos Gyulát kicsit kedveszegetten, de ott menetel Jeromossal, a kőfejével a hóna alatt, s egyre több dioptriával az orrán Szeberényi Lehel, aki törekeny termete ellenére egykor hegyeket akart elmozdítani, ki ne hagyjuk Bor Ambrust, Csontos Gábort, Gergely Miskát, Jobbágy Károlyt, Pilinszky Jánost — akikre csak én emlékszem. Viszont nem látom köztük, nemcsak azért, mert könny párázza be a szemem, hanem azért, mert nincsen már köztünk testi valójában — Sarkadi Imrét. Gondoljuk meg, velünk együtt ő is mostanában lenne ötvenéves, ha nem roppantotta volna össze ez a kor, ez a híres.

Viszont, még mindig szűkebb köreinknél tartva: a felsoroltak, ugyebár, verset írnak, meg szépprózát. Hát a kritikusok? Akik nyájasan terelgetnék őket a hegy csúcsa felé, mutatva nekik az utat is, de a veszélyeket is, hol van szakadék, tévút, bozót stb. Nem kell attól tartani, hogy nem volnának, adtunk kritikusokat is a nemzetnek, főszerkesztőt is. Ha a sok közül csak Köpeczi Bélát, Szabolcsi Miklóst, meg a Szabad Föld-től Szentkirályi Jancsit említem, kiderül: adtunk eleget. Ha minden évjárat, amelyik még, vagy már a pályán van, ennyit adott volna, milyen gazdagok volnánk!

Annak bizonyítására, hogy csakugyan nem szabad még egyetlen évjáratot, még egy szűkebb szakmán belül sem egységesként említeni, megemlítek valamit. Arra a kérdésre próbálok feleletet találni, hogy meddig fiatal az író. Dehogyan vagyunk ebben az egy kérdésben is egységesen kezelhetők! Karinthy Ferenc már egy éve, Király István már négy éve Kossuth-díjas volt, amikor az én első szépprózai munkám — egy regény — megjelent, én tehát hozzájuk képest elég koros fejvel lettem fiatal író. És jó ideig az is maradtam. Minek bizonyítására felemlítem, hogy 1965-ben Moszkvában megjelent a fiatal magyar írók antológiája s ebben én is, 44 éves fejvel benne vagyok, olyan 10—12, sőt 15 évvel fiatalabbak társaságában, mint Sobor Antal, Lázár Ervin, Barát Lajos. Elképzelhető, milyen jól éreztem magam köztük, már-már bebeszéltem magamnak, hogy csakugyan olyan, vagy majdnem olyan fiatal vagyok, mint ők. Ez a főemelő érzés azonban csak addig tartott, amíg nem olvastam a Magyar Irodalmi Lexikon szintén 1965-ben megjelent illetékes kötetében a „Sociográfia” címszó alatt írottakat. Agyamra szaladt a vér. A cikk vége felé megállapítja, hogy az utóbbi időben újra fellendült a szociográfiai irodalom, itt aztán idézem: „Újra jelentkeztek a műfaj klasszikusainak számító írók (zárójelben egy névsor), s az idősebb korosztályok képviselői mellett (zárójelben névsor, benne vagyok én is), rendkívül ígéretes tehetségű fiatal írók egész generációja folytat értékes kísérleteket a műfajban...” — s itt megint zárójelben egy névsor, hát hogyne szaladt volna az agyamra a vér, amikor az első név, amin fennakadok, a Bor Ambrusé. Én vagyok az idősebb korosztály! Bor Ambrus meg az újabb, a fiatal generáció! De hiszen egy évben születünk, könnyörgöm! És ebben a kérdésben nemcsak az herasztja le az embert, hogy az Irodalmi Lexikon tudományos bizonyítása szerint Bor Ambrus a legfiatalabb ötvenéves magyar író, és én csak a második vagyok, hanem az is, hogy míg Moszkvában elismerik fiatalságomat, Budapesten az idősebb korosztályok közé sorolnak. Így hát nem tudok a kérdésre érdemleges feleletet adni: meddig fiatal az író. De azt hiszem, az én esetemben ez már nem is érdemleges kérdés, sajnós.

Sokkal inkább arra a kérdésre kellene visszatérni, hogy vajon okosságunknak, vagy pedig szívóosságunknak köszönhetjük-e, hogy folyamatosan és állandóan ekkora helyünk van a hazai világban. Okosság! Okosodtunk, az nem vitás. Az a rengeteg szeminárium, tanfolyam, iskola, fejtágító! De legtöbbet mégis szívóosságban gyarapodtunk, okossággal párosítva persze ezt a tisztes tulajdonságot. És közben kifejlesztettünk magunkban olyan tulajdonságokat, melyekről azt hittük, rég kiveszték az emberiségből. Valamikor a reneszánsz táján éltek csak olyan sokoldalú, mindenhez értő egyéniségek, amilyenek mi voltunk, illetve amilyenekké fejlődtünk. A reneszánszban élt Machiavelli is, de nem ő a fontos, hanem azok a tudós elmék, akik művészetben, építészetben, mindenféle tudományokban egyaránt otthonosan, a kor legjobb színvonalán forgolódtak: Leonardo da Vinci nevét említem csak. Nos, a mi korcsoportunkban nem egyesével, hanem százával fejlődtek ki az okosság és a szívóosság párosítása révén a mindenhez értő, mindenben tájékozott, hallatlanul sokoldalú elmék. Én magam is személyesen találkoztam nem is egy kortársammal, aki a gazdasági, a kulturális élet, sőt a politika sokféle ágazatát megjárta, így például állami gazdasági igazgatói székéből átment a papírgyárhoz hasonló beosztásba, majd tanácsi osztályvezetőként a kultúrát szolgálta, hogy onnan bádogos és szerelő kátéesz elnöki székébe vándorolván, átmenetet képezzen a szocialista szektorok között, mert onnan ismét az állami szektorba tért vissza a textilgyári ellenőrzési osztály vezetőjeként építette egy ideig a szocializmust. Mostanában szem elől tévesztettem, bizonyára felsőbb szinten fejti ki sokoldalú képességeit. Hát nem isten ellen való véték volna, ha az ilyen pótolhatatlan típusok át- meg átplántálása helyett olyan fiatalokat ültetnénk véglegesen egy-egy helyre, akik nem értenek ennyiféle dologhoz, távol állanak a reneszánsz eszményektől, mindössze egy-egy szakmában, tudományágban szereztek mélyreható ismereteket?

Továbbá az sem megvetendő szempont, hogy mi, ez a nevezetes korcsoport egyéb előnyös tulajdonságokkal is rendelkezünk. Miközben az idők árja, mint valami gyors folyású hegyi patak, zúgva és habosan kavargva, olykor merész zuhanású vízesést képezve görgetett bennünket, eredeti kényelmetlen szögleteinket lekoptatta, kiálló szilánkjainkat lesimította, s hasonlatosan a pontosan kézbe illő békasóhoz, szépen szabályos ovális, lapos alakot vettünk fel, ezzel szemben ezek a tapasztalatlan fiatalok érdesek, szögletesek, szilánkosak, kézbe nehezebben illeszthetők. Ez nagyon fontos végkövetkeztetés! Mert egyebek közt ez is bizonyítja nélkülözhetetlenségünket.

Végezetül — mert amilyen viszolyogva kezdtem a témához, éppoly nehezen tudom abbahagyni — arra kellene még, visszatérve saját személyemhez, rámutatnom, hogy ötven fölött mi minden érheti az embert. *Arra*, amire e szempillantásban az olvasó gondol, én még nem gondolok, bár nem hagytam ki a számításból azt sem. Ellenben, legalábbis az én számomra, egészen bizonyosan vár egy kézzel fogható, hallatlanul konkrét dolog: bizonyos jelekből arra következtetek, hogy nem is nagy idő múlva nagyapa leszek. Nagyapa! Ez már bevégzett tény, és csak idő kérdése. Namármost a mi társadalmunknak érdekes sajátossága, hogy az unokákat nem a szülők, hanem a nagymamák nevelik. Bár, gondolom, segítenek ebben a nagymamának a nagypapák is. Sok olyan esetet ismerek, amikor is egy XIX. században született nagymama nevelget olyan unokát, aki kétségkívül a XXI. században éli le tudatos, alkotó életét, akkor lesz belőle valaki, ha lesz. Hát hogy egy XIX. századbeli nagymama mire nevel egy XXI. századbeli — mondjuk — komputerkezelőt, az

majd a XXI. században fog kiderülni. De hol lesz már akkor az a nagymama!
És akár én is!

Mert ugyanis, mint említettem, rövidesen nagyapa leszek, és hát ahogy magamat ismerem, bele fogok segíteni a nagymama oldalán — és kizárólagos irányításával — az unoka nevelésébe. Hogy mire próbálok nevelni és hogy ez a nevelés hat-e rá egyáltalán — az is csak a jövő évszázadban fog realizálódni. Én ezt már nem tudom megfigyelni. Őszintén sajnálom, de eleve belenyugszom. Viszont az unokákról megint eszembe jutott valami. Azt írják a statisztikusok, hogy egyre kevesebb az unoka. Hogy tudományosan fogalmazzak: csökkenő tendenciát mutat az eleven termelőeszközök újratermelésének folyamata. Viszont igen sok a nagymama. A természet rendje valahogyan megfordult, és ez nem jó dolog. Lesznek nagymamák, akiknek nem jut unoka. Unoka nélküli nagymamák? Bolond világ! Unokákat a nagymamáknak! — szívesen kiadnám ezt a jelszót, s ha a jelszó okosan és szívósan elterjedne, én is szívesebben nyugodnék bele az idő múlásába, mert tudnám, hogy munkánknak — amibe, valljuk be, kezdünk olykor belefáradni — lesznek folytatói a XXI., sőt a következő századokban is.

Belenyugodni az idő múlásába? Még hozzá szívesen? Nehéz kérdés — mindenesetre tudomásul kell venni egy igen-igen bölcs mondást. Ötven után majd hatvan közeledik, és ezt a magyar így fejezi ki, belenyugodva bölcs derűvel az élet rendjébe: *hatvan felé, hazafelé*. Nos, ezután már az következik. S ha nem tehetünk, ne is tegyünk ellene semmit. Telik az idő, múlik az esztendő. Jönnek, már kezdenek jönni az unokák: lássunk hozzá a nevelésükhöz. Hátha majd lesz, aki szeretettel megemleget bennünket odaát, a XXI. században.

KÁROLYI AMY

A kiterített Virius

Generalié festménye

*Égő gyertyákkal körültűzdelve.
A késdobáló kése remeg így
a körüldobált feje körül.
Szemén kendő, szeme helyett talpa
mered ránk skurcban.
Hús réten hever a halott.
Mellette kakas kapirgál:
gyertyafényben jobban látja,
hol a kukac, lárva, cserebogár.*